

COM LA DESCRIUS? LES DESCRIPCIONS DE LES TROBAIRITZ A LES VIDAS I RAZÓS

Wendy Pfeffer

University of Louisville / University of Pennsylvania

e-mail: pfeffer@louisville.edu

Received: 9 Feb. 2021 | Revised: 8 May 2021 | Accepted: 5 June 2021 | Available online: 30 July 2021 | doi: 10.1344/Svmma2021.17.14

Resum

El present article reflexiona sobre la representació de les trobairitz o trobadores en les *vidas* i *razos* occitanes, tot centrant-se en allò que fa aquestes descripcions diferents de les dels seus homòlegs masculins, els trobadors. Aquesta anàlisi eleva l'estatus de Na Tibors, abaixa el de Na Castelloza i suggereix la necessitat d'un nou reconeixement per a la compositora anònima que va col·laborar amb Guilhem Rainol d'Apt.

Paraules clau: trobairitz, *vidas*, *razos*, biografia, Na Tibors, Guilhem Rainol d'Apt, Na Castelloza

Abstract

The present paper discusses the portrayal of the trobairitz, female lyricists, in the Occitan *vidas* and *razos*, with a focus on what makes these descriptions different from those of their male counterparts, the troubadours. This analysis elevates the status of Na Tibors, depreciates that of Na Castelloza, and suggests a new appreciation of the anonymous songstress who associated with Guilhem Rainol d'Apt.

Key Words: trobairitz, *vidas*, *razos*, biography, Na Tibors, Guilhem Rainol d'Apt, Na Castelloza

Les *vidas* medievals, escrites segons el model de l'*accessus* llatí i amb una extensió que oscil·la entre les dues frases i diversos paràgrafs, són una mena de breus biografies dels autors occitans. El seu objectiu sembla ser donar al públic una idea de qui era l'autor i quin el seu lloc al món. En canvi, les *razós*, tenen tot un altre objectiu: pretenen explicar els diferents poemes tot afegint-hi el context històric o compositiu. Aquests metatextos medievals acompanyen algunes composicions occitanes en els manuscrits, per bé que no totes. Ambdós gèneres, i especialment les *razós*, utilitzen les pròpies cançons occitanes com a material de partida, per la qual cosa caldria esperar-ne una certa circularitat argumental: les *razós* es fonamenten en les 'dades' que es troben als propis poemes per explicar-ne la narrativa. No obstant això, sabem que de vegades les *vidas* contenen prou rigor històric com perquè la crítica moderna les hagi fet servir com a base per a la creació de biografies dels trobadors.

Les *vidas* i *razós* no són totes fruit de l'obra d'un mateix autor, tot i que el consens actual apunta al fet que un bon nombre de les *vidas* van ser escrites per Uc de Sant Circ, trobador ell mateix, en actiu a la primera meitat del segle XIII. Sembla que l'obra biogràfica d'Uc està basada en la seva pròpia recerca, durant la qual va parlar amb membres de la família i altres coneguts dels cantors, motiu pel qual va poder oferir un retrat força precís del poetes descrits, encara que no fossin contemporanis seus (GUIDA 1996: 75-144).¹ Ara bé, almenys una de les *vidas* que es conserva va ser signada per un altre autor –la de Peire Cardenal, signada per Miquel de la Tor (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 335)– i unes altres dues semblen haver estat autobiogràfiques, la de Ferrari de Ferrara (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 581-582), i la del propi Uc de Sant Circ.² A més, tenim *vidas* de trobadors datades des de principis del segle XII fins a finals del XIII, incloent-hi poetes que van viure després de la mort d'Uc de Sant Circ (per exemple, Bertolome Zorzi). Evidentment, aquestes *vidas* posteriors van ser escrites per altres tot prenent com a model l'obra d'Uc.

El present article analitza la descripció de les trobairitz, o trobadores, a les *vidas* i *razós* occitanes. Es basa en un article recent sobre les descripcions negatives que poden trobar-se a les *vidas* (PFEFFER 2020) i en un altre de propera aparició sobre la presència de descripcions positives (PFEFFER, en premsa b) en aquests mateixos textos.

En aquestes pàgines, limito la meva anàlisi a les trobairitz i, específicament, a com són descrites en aquests textos narratius. És interessant que es conservin 101 *vidas* (numerades per BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973) que descriuen 109 dels aproximadament 450 autors occitans enumerats per Pillet i Carstens (1933), és a dir, es conserva una breu biografia per a aproximadament una quarta part

¹ Frédérique Le Nan suggereix que la majoria de *vidas* no van ser obra d'Uc de Sant Circ; li atribueix però les *vidas* per a Bernart de Ventadorn, Saveric de Mauleon i, indirectament, la seva pròpia. Le Nan dona a entendre que Uc podria haver escrit també la *vida* per a Clara d'Anduza (LE NAN 2021: 40).

² La *vida* d'Uc no està signada, està escrita en tercera persona neutral i és llarga i notablement detallada (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 244-250).

dels compositors i intèrprets del món de parla occitana dels segles XII i XIII. Com s'assenyala a PFEFFER (2020: 329), en aquest corpus,

La representació de les dones és proporcionalment més elevada —es dediquen *vidas* a vuit trobairitz, i encara una novena, Caudarenga (PC 169) apareix descrita a la *vida* del seu company trobador [Raimon de Miraval (PC 406)], de manera que el 42% de les dones compten amb algun tipus de *vida*, un percentatge significativament més alt que en el cas dels homes (Pauen compta un total de vint-i-una *trobairitz* identificades amb nom propi).

Una revisió recent de les dades de Pfeffer, sembla indicar que les *vidas* i *razós* descriuen onze trobairitz i no nou (PFEFFER 2020 no inclou les *razós*), és a dir: Almuc de Castelnuou (PC 20), Azalais de Porcairagues (PC 43), Comtessa de Dia (PC 46), Na Castelloza (PC 109), Clara d'Anduza (PC 115), Caudairenga/Gaudairenga (PC 169), Comtessa Garsenda de Proensa (PC 187), Iseut de Capio (PC 253), Na Lombarda (PC 288), Maria de Ventadorn (PC 295), i Na Tibors (PC 440). Aquest recompte elevaria el percentatge de trobairitz identificades amb nom propi sobre les que trobem informació a les *vidas* i *razós* fins a un 52%, una proporció que duplica la dels seus homòlegs masculins.

Els estudiosos han insistit repetidament en el caràcter formulaic de les *vidas*. Un exemple il·lustratiu d'aquesta tendència és la recent i gairebé pejorativa descripció de Frédérique Le Nan: “au fil des lectures, on perçoit la répétition, le schéma, la recette, le plan narratif préétabli d'une rubrique à l'autre” (LE NAN 2021: 73); a la qual encara afegeix: “Le texte suit un canevas narratif très similaire, correspondant à trois temps distincts: a. origine et naissance, état dans la société (noblesse ou condition subalterne), alliance ou non par le mariage (les femmes le sont toujours), b. qualités remarquables, non seulement la beauté de la poétesse, mais aussi l'instruction, l'éducation, c. la situation affective” (LE NAN 2020: 73).³ Entenc les repeticions com quelcom inherent al gènere, però és important destacar que és precisament als punts que se separen de les repeticions on podem trobar informació rellevant.

Quina informació sobre les trobairitz ens pot proporcionar una lectura atenta de les *vidas* i *razós*? En primer lloc, com ja s'ha dit, no tots els poetes rebien la mateixa atenció —o fins i tot cap mena d'atenció— en aquests textos. Azalais de Porcairagues, la Comtessa de Dia, Na Castelloza i Na Tibors van ser objecte de veritables minibiografies que segueixen la forma típica del gènere. Clara d'Anduza, Gaudairenga, la Comtessa Garsenda de Proensa, i Maria de Ventadorn apareixen en *razós* però no tenen *vidas* pròpies. Finalment, en el cas d'Almuc de Castelnuou, Iseut de Capio i Na Lombarda, les *vidas* que s'hi dediquen són més *razó* que biografia.

Si ens fixem simplement en com se'n parla tant a les *vidas* com a les *razós*, trobem que sovint se les descriu com a instruïdes (Azalais, Na Castelloza, Clara d'Anduza, Na Lombarda, Na Tibors), *gentils* (Azalais, Na Castelloza, Na Lombarda) i/o boniques (la Comtessa de Dia, Na Castelloza,

³ Le Nan no reconeix aquí l'obra d'Elizabeth Wilson Poe, encara que sí cita POE 1993 més endavant, concretament en referència a Azalais d'Altier

Clara d'Anduza, Gaudairenca, Na Lombarda, Maria de Ventadorn, Na Tibors). De vegades, els autors de la *vida* descriuen també les composicions d'aquestes dones —"fez mantes bones cansos" o *coblas* (Azalais, la Comtessa de Dia, Na Lombarda), sabien compondre, "sabia ben trobar"— (Azalais de Porcairagues, Gaudairenca, Na Lombarda, Na Tibors); d'altres, com en els casos d'Almuc de Castelnuou i Iseut de Capio, no se'ns dóna cap descripció, ni de les seves persones ni dels seus versos.

Wendy Pfeffer (en premsa b) ha suggerit el concepte de la "diferenciació negativa" com a enfocament teòric útil per a l'estudi de les *vidas*. Aquesta expressió, encunyada per psicòlegs, correspon a l'observació del fet que els descriptors negatius tendeixen a ser més nombrosos que els positius. Paul Rozin, Loren Berman i Edward Royzman afirmen de manera taxativa que "s'utilitza una gamma més àmplia de termes per descriure estats negatius (per exemple, emocions) que estats positius" (ROZIN, BERMAN, ROYZMAN 2010: 537). Així mateix, Paul Rozin i Edward Royzman han observat que "hi ha un biaix general... que atorga més pes a les entitats negatives (per exemple, esdeveniments, objectes, trets personals)" (ROZIN, ROYZMAN 2001: 296). Dan Jurafsky hi afegeix: "L'existència de més tipus de paraules i amb significats més diferenciats per descriure opinions negatives que positives es dóna en moltes llengües i per a molts tipus de paraules" (JURAFSKY 2014: 98). Aquest "biaix negatiu" podria explicar la varietat limitada i l'amplitud lexicogràfica restringida dels adjectius positius a les *vidas* trobadoresques (PFEFFER, en premsa b), la qual cosa suggeriria alhora que l'occità medieval no era l'excepció a aquestes regles, i això amb poca distinció entre gèneres.

Atesos el "biaix negatiu" i el cabal de paraules més limitat per a les descripcions positives, és potser encara més destacable que, quan es parla de les dones, se les descriu de manera uniformement positiva, cosa que podria indicar l'existència d'una visió més positiva de les dones a la cultura occitana que la que trobem al nord de la França medieval, per exemple. La misogínia generalment associada a l'Edat Mitjana no sembla que sigui present en aquest cas d'estudi.

Un exemple d'aquesta representació positiva a les *vidas* el podem trobar precisament en el seu oposat. Seguint Angelica Rieger (1991: 660-661) i Jacques Gourc (1994), Pfeffer manté que una dona anònima va compondre les *coblas doblas* que comencen amb "Cant me donet l'anel daurat" (PC 461, 203a) (PFEFFER, en premsa a).⁴ En aparença, aquesta obra no és de comprensió fàcil, però segons Pfeffer la interpretació que Gourc en va fer resol les dificultats, tot deixant veure una

⁴ Aquest és el text tal i com apareix a RICKETTS 2005:

Cant me donet l'anel daurat
eu era dos' e pouca res
et fu greu a encortinar;
s'audis Michel caramellar
aissi de guerra com remes
se no l'anes devant grimar.

Segner, l'autrer mi fo contat
qued a talan de Vianes
nos cuiderant tuit albergar,
e los audi Frances parlar;
ia non genser homes non verres
e tot gardin de long la mar.

dona capaç que es va veure emmig d'una situació poc lloable. La complexitat d'algunes de les al·lusions de la cançó rau en la naturalesa obscena del llenguatge utilitzat, carregat d'insinuacions sexuals.⁵ El text mereixia ser inclòs a *Burlesque et obscenité chez les troubadours* (1984) de Pierre Bec, tot i que aquest autor no el va utilitzar; i també va ser omès per Matilda Bruckner, Laurie Shepard i Sarah White a *Songs of the Women Troubadours* (1995).⁶

Gourc conclou que “Cant me donet l’anel” va ser composta per la dama anònima de Guilhem Rainol d’Apt i presentada davant d’un públic que devia estar familiaritzat amb una disputa entre Guilhem Rainol i Guilhem Magret (GOURC 1994: 108), dos trobadors sobre els es van escriure sengles *vidas* (Guilhem Rainol d’Apt, BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 495; Guilhem Magret, BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 493). Els detalls dels dos textos en prosa⁷ indiquen que l’autor va dur a terme una certa recerca prèvia (com ho assenyala, per exemple, la referència a Roiz Peire dels Gambiros, és a dir, Rui Diaz de Cameros [fl. 1215]), tot i que cal dir que Saverio Guida i Gerardo Larghi llegeixen la *vida* de Guilhem Magret com a basada en les composicions del trobador, més que en qualsevol altra font (GUIDA, LARGHI 2014: 259). És possible que Uc no conegués ni les *coblas* de Guilhem Magret, a les quals es diu que Guilhem Rainol va abandonar el claustre (BOUTIÈRE, SCHULTZ 1973: 496), ni “Cant me donet l’anel”.

Respecte al tema que ens ocupa, Uc no esmenta cap dona associada a cap dels dos homes en cap de les dues *vidas*, una llacuna per a la qual només podem oferir hipòtesis: potser això és deu a què el context en què podia evocar-la era indecorós; potser a què considerava la seva poesia indigna.

Guilhem Rainol va compondre dos debats amb una *domna* com a interlocutora, però Frank Chambers va argumentar que a les dues obres aquesta interlocutora era fictícia (CHAMBERS 1989: 56–58).⁸ Chambers descriu “Quant aug chantar lo gal sus els erbos” (PC 231, 4) com “una disputa

⁵ Si acceptem la interpretació obscena, la traducció en llengua moderna vindria a dir: Quan em va presentar [el seu] bell cul, jo era dolç i innocent però no era fàcil de follar, així que vas sentir a Michel masturbar-se i així va acabar la nostra baralla, i no has de plorar. Senyor, l’altre dia vaig saber que el tipus de Vienne [Guilhem Magret] volia allotjar-nos tots tres, i va sentir als francesos parlar-ne. Mai veuràs un home millor a terra o mar.

⁶ Aquests versos han estat publicats força vegades, inicialment al 1863 per Wilhelm GRÜZMACHER (378-379), i més tard per Cesare de LOLLIS (1886: 81), Carol Jane NAPPHOLZ (1994: 72), i Angelica RIEGER (1991: 657).

⁷ La *vida* de Guilhem Rainol d’Apt narra: « Guilhems Rainols d’At si fo uns cavalliers de la ciutat d’At, la quals ciutat es el comtat de Folqualquier. Bons trobare fo de sirventes de las rasos que corien en Proensa entre·l rei d’Arragon e·l comte de Tolosa; e si fez a toz sos sirventes sons nous. Fort fo tempsuz per totz los baros, per los cosens sirventes qu’el fazia” (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 495). La *vida* de Guilhem Magret és igual de breu: “Guilhems Magretz si fo uns joglars de Vianes, jogaire e taverniers. E fez bonas cansos e bons sirventes e bonas coblas. E fo ben volgut et onratz; mas anc mais non anet en arnes, que tot qant gazaingnava el jogava e despendia malamen en taverna. Pois si rendet en un hospital en Espaingna, en la terra d’En Roiz Peire dels Gambiros” (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 493).

⁸ Chambers no fou el primer a negar l’existència real de la *domna*. Rieger, tot coincidint amb la seva opinió (1991: 351), cita, entre d’altres, Erich Köhler (1979: 8). Paterson ens recorda que la veu masculina en aquest debat mai no s’identifica i creu que Guilhem va ser l’únic autor implicat.

domèstica entre marit i dona ... de caire groller” (CHAMBERS 1989: 56),⁹ tot assenyalant que els comentaris de la dama a “Auzir cugei lo chant e.l crit e.l glat” (PC 231,1) “estan a un nivell molt més baix que els de les dames corteses” (CHAMBERS 1989: 58).¹⁰ Jo prefereixo veure-hi una dona

⁹ Aquest és el text de la primera conversa (PATERSON 2010):

Home Quant aug chantar lo gal sus el erbos
e·l pic e·l jai e·l merl'e·l coaros,
e·l rossignols se languis el perier,
farai un vers ces prec e ses somos.
Ma dompn'es tan bel'e cortez'e pros
qe·m fai loirar plus que falco lanier.

Dona Seingner, tan m'es mals e contrarios
cen vez ai cor qe mi parta de vos:
mais anc non vi home tan placentier!
Mas d'una ren es ben aventuros:
cant cent venir esterles orgoillos,
ades m'escont en granj'o en sellier.

Home Dompna, tostemps vos ai mon cor celat
per qe n'aves de mi lauzor e grat
cant non amest cussion ni fatonier,
anz lo fugist—com eu tornei rengat,
c'anc no·i foi pueis pos m'o aguest vedat:
mais am flauzons e sopas en sabrier!

Dona Seingner, tostemps vos aurai prezicat
que vendesem so maior porc faissat,
e vestissem Miqel, so berbeguir:
fezessem li blizaut fendut trepat.
Tant a gen cors e bella magestat,
cent vez er pres a lei de cavalier!

Home Dompna, Miqels volria fos penduz,
qe tant l'amas qu'ie·n son per fols tengutz—
so bacalar tracher mesoneguier—
que ar vos jur encontra sans vertuz
que ja Miqels ni sos aver lanuz
non estara ab nos un an entier.

¹⁰ Aquest és el text de la segona conversa (RIEGER 1991: 331-332):

Home Auzir cugei lo chant e·l crit e·l glat
que fan l'auzel, qan son vert li plaissat.
Aital fer' eu, mas per sa voluntat
ma domna·m dis car de lleis cambiat,
quar anc creziei moiller de son vezin.
Ja Dieus non sal Don Rainier l'afillat,
s'anc l'en menti, pois fo en s'amistat.
Enanz l'am mais que peis en romanin.

Dona Seingner, son nas volri' agues taillat
qui vos a dig que·us aia enantat;
c'aissi fos solt' e monda de peccat
con sui de cel, de cui es adalbat,
si tot port' arc e coutel barbarin.
Pens e repens e quant n'ai ben pensat
puosca saber don si' espermentat
mas, sa putan color de Sarrazin.

de talent, amb una gran vena còmica, qui hauria participat realment en aquest intercanvi amb Guilhem Rainol i qui també hauria estat l'autora de les escatològiques *coblas doblas*.

“Quant aug chantar” ens ha arribat en quatre manuscrits, coneguts com a Da, H, I i K. Tots quatre atribueixen la cançó a Guilhem Rainol i els dos darrers fins i tot hi afegeixen la seva *vida*. Tot i la qualitat formal inherent als versos escabrosos obra d'aquesta dona anònima (PFEFFER, en premsa a) no hi trobem cap referència a les *vidas* i *razós* de cap dels dos homes amb els quals

Home Domna, tostemps vos aurai castiat,
non disseses follia ni viutat.
Aqest' es ric' e de gran parentat
et a marrit bon vassal estrunat,
qu'eu li ai vist caval outramarin;
et es saubut en feir' o en mercat:
genser de lleis non debana fillat,
e met vos i Cavelc e Venaissin.

Dona Seingner, per Dieu, be n'ai mon cor irat,
quar a·l sieu ling contra·l mieu azesmat,
qu'eu sui plus ric' e de maior barnat
et ai trop mais de lan' o de fillat
e pois ai bon cavallier a pairin;
e no·us tengatz ges a regastenat,
que·us ai cubert en lansol bugadat,
que era totz ces estandier de lin.

Home Domna, ben sai qu'e·us er guizardonat
que non es mes en bassac pertussat.
Si malgoires m'aguesson ajudat,
espeil n'agues e bon correi pinsat
e quabeillier ab que·us tengessa crin.
Pois disseran tuit li plus envezat:
“Quals es aquist?” qant vos vengras d'orat.
Ben vos plevisc, bella, m'est sobrefin.

Dona Seingner, tostemps ai dig en mon orat
que venguesses quant er escudelat.
Qu'eu er' ensencha, c'avi' encargat;
quant enpugiei sus el bari merlat
et en cazic malaut' en un coizin,
e conuc ben con n'avias peccat
e fui dolent' ab vos. Per amistat
aqui mezeis fis vos en bona fin.

Home Domna, ben fon saubut et azalbat
lo luns mati com fes la caritat,
quant portes guans e borsa de sendat,
a las meillors aguest lor pretz baissat,
que tot un iorn n'esteron al latin.
Si fossetz lai, on vos fon destinat,
foratz al bois part Sancta-Trinitat,
al port de Sorc, en terra de Sanguin.

sembla que va interactuar, potser perquè el to general de la seva poesia no era prou cortès (vegeu el comentari de Linda Paterson sobre “Quant aug cantar el gal els seus erbs”: “L’home i la dona són, en efecte, un matrimoni que viu en una granja”, PATERSON 2010: 11). Malgrat tota la discussió acadèmica sobre “Quant aug cantar”,¹¹ ningú no ha fet notar aquesta llacuna fins ara. Una explicació, certament imperfecta, és que l’autor de la vida pensés que era millor no dir res a dir quelcom dolent. No es tracta d’un “biaix negatiu”, però sí d’una vacil·lació a l’hora de parlar.

Una altra forma de silenciar les dones a les *vidas* la trobem quan la biografia d’una determinada dona no inclou cap descripció. Així, per exemple, Boutière i Schultz van unir Almuc de Castelnaud i Iseut de Capiro en una *vida* (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: número LXII) que els editors consideren una *razó* a “Dompna N’Almueis, si.us plages” i “Dompna N’Iseuz, s’ieu sabes” (PC 20,2) (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 422–423):

N’Iseuz de Capiou si preget ma dompna Almueis de Castelnaud q’ela perdones a N Gigo de Tornen, q’era sos cavaliers et avia faich vas ella gran faillimen e non s’en pentia ni non demandava perdon:

Dompna N’Almueis, si.us plages,
 be.us volgra prejar d’aitan:
 qe l’ira e l mal talan
 vos fezes fenir merces
 de lui, qe sospir’ e plaing
 e muor languen e s complaing
 e qier perdon humilmen;
 qe.us fatz per lui sagramen,
 si tot li voletz fenir,
 q’el si gart meils de faillir.

E ma dompna N’Almueis, la cals volia ben a N Gigo de Torna, si era mout dolenta, car el non demandava perdon del faillimen; e respondet a ma dompna N’Iseuz si com diç aquesta cobla:

Dompna N’Iseuz, s’ieu saubes
 q’el se pentis del engan
 q’el a fait vas mi tan gran,
 ben fora dreichz q’eu n’agues
 merces; mas a mi no s taing,
 pos qe del tort no s’afraing
 ni s pentis del faillimen,
 qe n’aia mais chausimen;
 mas si vos faitz lui pentir,
 leu podes mi convertir.
 (BOUTIÈRE, SCHUTZ 422–423)

Les dues *razós* intenten crear un context per a les dues *coblas* esmentades, però sense proporcionar cap descripció de les dones, ni personal ni com a poetes. En realitat, tant les dues *coblas* com a

¹¹ Paterson (2010) esmenta les edicions crítiques a càrrec d’Adolf KOLSEN (1916-1919: 61-66), Arno KRISPIN (1993: 234-236); Martín de RIQUER (1975: III: 1240-1242), Angelica RIEGER (1991: 341-348), i Rossella BONAUGURIO 2003.

les *razós*, donen més informació sobre Gui de Tournon, l'home al centre de la història, que sobre qualsevol altra persona.

Na Castelloza ofereix un exemple prou similar a l'anterior. Aquesta trobairitz va ser la protagonista d'una *vida* que, segons el format esperat, inclou nom, origen, estatus social i matrimonial, i de vegades, alguna referència als seus versos. Tanmateix, en el cas d'aquesta dama alegre, educada i bella, no s'ofereix cap valoració sobre les seves composicions, la qual cosa la fa excepcional, encara que no única, al corpus de les *vidas*:

Na Casteloza si fo d'Alvergne, gentils domna, moillier del Turc de Mairona. Et ama N'Arman de Breon e fez de lui sas cansos. Et era domna mout gaia e mout enseingnada e mout bella. Et aqui son escriptas de las soas cansos. (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 333)

Se'ns diu que va compondre les seves cançons per al seu amant Arman de Breon, més que per al seu marit Turc de Mairona, però res més, la qual cosa realment representa un “scarno communicato” pel que fa a les *vidas* (GUIDA, LARGHI 2014: s.v. Castelloza 144). Tot i així, la informació proporcionada suggereix que l'autor de la *vida* va mirar més enllà del propis poemes per documentar-se, especialment perquè cap de les cançons de Castelloza esmenta cap d'aquests homes pel seu nom (GUIDA, LARGHI 2014: s.v. Castelloza).

En canvi, destaca la *vida* de Na Tibors (PC 440) perquè és l'única trobairitz descrita amb l'adjectiu *maïstra*, en el sentit de ‘magistral’ (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 498). Quan aquest terme s'utilitza per descriure els trobadors, sovint fa referència al seu talent compositiu. En el cas de Maria de Ventadorn però, es relaciona amb el seu aspecte físic: “Et onret la Deus de bel plazen cors avinen, ses maestria” (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 212).¹² Tanmateix, en el cas de Na Tibors, el terme descriu el seu talent musical: “Cortesa fo et enseynada, avinens i fort maïstra; i saup trobar” (BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 440).¹³ Com Pfeffer (en premsa b) comenta,

En una única i atapeïda frase, tenim una descripció de la seva educació, el seu aspecte físic, el seu caràcter i el seu talent musical. *Maïstra* sembla referir-se aquí més a la seva habilitat que als “artificis” de la bellesa, malgrat la puntuació de l'edició (Cluzel tradueix aquesta línia com “Elle fut courtoise et instruite, avenante et fort savante, et sut ‘trouver’” [Cluzel a BOUTIÈRE, SCHUTZ 1973: 499]).

En canvi, “Cortesa fo et enseynada, avinens; i fort maïstra i saup trobar”, tot apropant *maïstra* a *trobar*, seria la puntuació que jo suggereixo com a contrapunt a la traducció de Cluzel.

L'ús d'un adjectiu que es tradueix com a ‘magistral’ per descriure els talents d'aquesta dona, la col·loca en una companyia privilegiada, atès que mestre* o maistr* només es troben disset

¹² “I Déu la va honrar amb un cos molt plaent, sense artificis”.

¹³ “Era cortesa i instruïda, plaent i magistral, i sabia compondre”.

vegades en el recompte de paraules de les *vidas* i *razós* publicat per Boutière i Schutz (1973). Vuit d'aquestes iteracions es poden descartar completament perquè el terme s'hi utilitza com a títol o rang més que com a descriptor, a l'estil de "Maestre Peire de Corbiac", per exemple (BOUTIÈRE, SCHUTZ, 1973: 255). Els altres poetes la destresa o l'obra dels quals es qualifiquen de magistrals són: Guiraut de Bornelh, Guiraut de Calanson, Gaucelm Faidit, Peire d'Alvernha i Lanfranc Cigala! En fer servir el mateix terme descriptiu, Uc de Sant Circ posa Tibors al mateix nivell que aquests homes (vegeu PFEFFER, en premsa a, per a una discussió més elaborada de la *maestria* com a descriptor positiu a les *vidas*).

Aquestes observacions sobre les *vidas* i *razós* es basen en una anàlisi limitada, realitzada gràcies al *Trésor manuscrit de l'ancien occitan* (TMAO), el qual facilita les cerques sobre tot el corpus textual. Els estudis que he dut a terme fins ara han demostrat que aquests textos, generalment breus, poden encara donar molt de si. Per bé que no puguem assignar un autor concret a moltes de les minibiografies, sí que podem conèixer les opinions dels autors respecte als seus contemporanis propers i reconsiderar, en particular, la recepció crítica de les trobairitz.

BIBLIOGRAPHY

BEC, Pierre, ed., 1984. *Burlesque et obscenité chez les troubadours: Le contre-texte au Moyen Âge*, Paris (Moyen Âge), Stock.

BONAUGURIO, Rossella, 2003. "Rialto 231.4, Guilhem Rainol d'At, 'Quant aug chantar lo gal sus en l'erbos'", Repertorio informatizzato dell'antica letteratura trobadorica e occitana (RIALTO), Costanzo Di Girolamo (dir.), [http://www.rialto.unina.it/GIRain/231.4\(Bonaugurio\).htm](http://www.rialto.unina.it/GIRain/231.4(Bonaugurio).htm), [2021/05/28].

BOUTIÈRE, Jean, SCHUTZ, A. H., eds., 1973. *Biographies des troubadours: textes provençaux des XIIIe et XIVe siècles*, 2nd ed., with the collaboration of Irénée-Marcel CLUZEL, Paris (Les Classiques d'Oc 1), A. G. Nizet.

BRUCKNER, Matilda Tomaryn, SHEPARD, Laurie, WHITE, Sarah, eds. and trans., 1995. *Songs of the Women Troubadours*, New York and London (Garland Library of Medieval Literature 97A), Garland.

CHAMBERS, Frank M., 1989. "Las trobairitz soiseubudas", in PADEN, William D., (ed.), *The Voice of the Trobairitz*, 45–60.

GOURC, Jacques, 1994. “Trobadors anonimes: Estat actual de las recèrcas, ensag d’atribucions”, *Actes du IV Congrès international de l’AIEO, Vitoria-Gasteiz, 22–28 août 1993*, Ricardo Cierbide, Emiliana Romos (eds.), Vitoria-Gasteiz, Ricardo Cierbide Martinena, I: 101–109.

GRÜZMACHER, Wilhelm, 1863. “Fünfter Bericht an die Gesellschaft für das Studium der neueren Sprachen in Berlin, über die in Italien befindlichen provençalischen Liederhandschriften”, *Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen* 34: 368–438.

GUIDA, Saverio, 1996. *Primi approci a Uc de Saint Circ*, Medioevo romanzo e orientale, Studi 5, Soveria Mannelli and Messina, Rubbertino.

GUIDA, Saverio, LARGHI, Gerardo, 2014. *Dizionario biografico dei trovatori*, Modena (Studia, teste e manuale n.s. 18, Subsidia al Corpus des troubadours n.s. 13), Mucchi.

JURAFSKY, Dan, 2014. *The Language of Food: A Linguist Reads the Menu*, New York and London, W. W. Norton.

KÖHLER, Erich, 1979. “Tenzone”, *Grundriß der romanischen Literaturen des Mittelalters*, Hans Robert Jauss (ed.), 2: *Les genres lyriques*, 1. *Avant les troubadours, la lyrique occitane, la lyrique galicienne et portugaise*, 5, Heidelberg, Winter. 1–15.

KOLSEN, Adolf, 1916–1919 *Dichtungen der Trobadors auf Grund altprovenzalischer Handschriften*, 3 vols., Halle, Niemeyer.

LE NAN, Frédérique, 2021. *Poétesses et écrivaines en Occitanie médiévale: La trace, la voix, le genre*, Rennes (Collection Interférences), Presses universitaires de Rennes.

LOLLIS, Cesare de, 1886. “Il Canzoniere provenzale O (Cod. Vat. 3208)”, *Atti della Real Accademia dei Lincei. Memorie della Classe di scienze morali, storiche e filologiche*, ser. 4, vol. 2, pte. 1a. 3–111.

NAPPHOLZ, Carol Jane, 1994. *Unsung Women. The Anonymous Female Voice in Troubadour Poetry*, New York (Studies in the Humanities-Literature-Politics-Society 13), Peter Lang.

PADEN, William D. (ed.), 1989. *The Voice of the Trobairitz: Perspectives on the Women Troubadours*, Philadelphia (Middle Ages Series), University of Pennsylvania Press.

PATERSON, Linda, 2010. “Guillem Rainol d’At, ‘Quant aug chantar lo gal sus el erbos’ (BdT 231.4)”, *Lecturae tropatorum* 3. 24 pp. <http://www.lt.unina.it/Paterson-2010.pdf> [2021/05/28]

PFEFFER, Wendy, 2020. “Negative Reviews in the Troubadour vidas”, *Studia Neophilologica* 92.3: 328–336. <https://doi.org/10.1080/00393274.2020.1775496>

—In press a. “L’anneau en question: Trois textes et une image en commun”, *Voix de femmes et croisades, motifs, représentations et enjeux*, Marjolaine Raguin, Nadine Henrard (eds.), Paris, Classiques Garnier.

—In press b. “Favorable Criticism of Music and Lyrics in the Occitan Troubadour Vidas”, *Mediaevistik*.

PILLET, Alfred, CARSTENS, Henry, 1933. *Bibliographie der Troubadours*, Halle (Schriften der Königsberger gelehrten Gesellschaft, Sonderreihe 3), M. Niemeyer.

POE, Elizabeth Wilson, 1993. “Un poème marginal: le salut d’amour d’Azalais d’Altier”, *Atti del Secondo Congresso internazionale della Association internationale d’études occitanes, Torino, 31 agosto–5 settembre 1987*, Giuliano Gasca Queirazza (ed.), Torino, Dipartimento di scienze letterarie e filologiche, Università di Torino. 283–288.

RICKETTS, Peter T., dir., *Concordance de l’occitan médiéval COM2*, Turnhout, Brepols, 2005. CD-ROM.

RIEGER, Angelica, ed., 1991. *Trobairitz: Der Beitrag der Frau in der altokzitanischen höfischen Lyric, Edition des Gesamtkorpus*, Tübingen (Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie 233), Niemeyer.

RIQUER, Martin de, ed., 1975. *Los trovadores: Historia literaria y textos*. 3 vols., Barcelona, Editorial Planeta.

ROZIN, Paul, BERMAN, Loren, ROYZMAN, Edward, 2010. “Biases in Use of Positive and Negative Words across Twenty Natural Languages”, *Cognition and Emotion* 24.3: 536–548.

ROZIN, Paul, ROYZMAN, Edward B., 2001. “Negativity Bias, Negativity Dominance, and Contagion”, *Personality and Social Psychology Review* 5.4: 296–320.

Trésor manuscrit de l’ancien occitan (TMAO), Dominique Billy (dir.), <http://tmao.aieo.org/>, [2021/05/28].